

## Eräitä näkökohtia metsähallituksen pysty- ja hankintamyynneistä.

V. Pöntynen.

Kysymys siitä, onko valtion metsistä puut myytävä pystyyn vai hankintakaupalla, ei suinkaan ole vain nykyaikana joutunut yleisen mielen kiinnon kohteeksi, vaan siitä on puhuttu miltei niistä ajoista alkaen, jolloin valtion metsäin käyttöä ryhdyttiin järjestämään entistä tehokkaammin perustamalla sitä varten erikoinen virasto, metsähallitus. Mitä laajemmaksi metsähallituksen liiketoiminta kehittyi, sitä vilkkaammin ryhdyttiin seuraamaan sen työskentelyä.

Etenkin on metsähallituksen liiketoimintaa arvosteltu ostajien taholta, eikä tämä arvostelu suinkaan aina ole tapahtunut myötämielisessä hengessä. Näkyvimmän muodon ostajien mielipiteet saivat, kuten muistettaneen, syksyllä 1927. Silloin metsähallitus tarjosi huutokaupalla myytäväksi n. 1.7 milj. runkoa järeätä puuta ja pienehköt määrät kaivospölkkyjä ja selluloosapuita. Huutokaupan alkaessa ostajat ilmoittivat tehneensä ostolakon. Heidän toimenpiteittensä perusteluista ilmeni, että lakko oli lähinnä tähdätty metsähallituksen hankintatoimintaa vastaan.

Mutta ei vain ostajien, vaan myös korkean viralliselta taholta on metsähallituksen liiketoiminta joutunut arvosteltavaksi. Tarkoitin lähinnä valtion tilintarkastajia, jotka kertomuksissaan valtion taloudesta ovat muun ohella joutuneet koskettelemaan metsähallituksen myyntitapoja. Eniten ovat valtion tilintarkastajien kiinnostaneet metsähallituksen hankinnat. Niinpä he ovat moittineet sitä tapaa, jolla metsähallitus heidän mielestään valtion vahingoksi ja ostajien eduksi on täyttänyt hankintasopimuksiaan, kiinnittäneet huomiotaan hankintojen järjestelyyn, hankintahakkuiden valvontaan, niiden metsänhoidollisiin tuloksiin jne.

Mutta yleisin ja ehkä painavin moite on ollut se, että metsähallituksen hankinnat ovat tilintarkastajien mielestä olleet huonosti kannattavia. Niissä on saatu alhaisempi kantoraha kuin pystymyynneissä. Väitteitensä tueksi tilintarkastajat ovat luetelleet joukon huonon kantorahan antaneita hankintoja ja tulleet sen perusteella tulokseen, »että metsähallituksen on puun kaupoissa etusija annettava pystymyynnille, jonka jo hyvin pitkään aikainen kokemus on osoittanut metsänhoidollisessa suhteessa vähintään yhtä edulliseksi ja kantohintojen puolesta yleensä verrattomasti edullisemmaksi kuin hankintamyynni».

Näitten asiitten johdosta metsähallitus on joutunut antamaan selvityksiä ja niissä se on tullut toisenlaisiin tuloksiin kuin valtion tilintarkastajat. Niinpä metsähallitus siinä selvityksessä, jonka se antoi v. 1940 maatalousministeriölle, totesi, että hankintamyynnit olivat antaneet keskimäärin korkeammat kantohinnat kuin pystymyynnit. Kysymyksessä olivat rauhan aikaiset liiketoimet. Valtion tilintarkastajat eivät kuitenkaan hyväksyneet metsähallituksen esittämiä tuloksia mm. sen vuoksi, että heidän

mielestään metsähallituksen hankintakustannuslaskelmat ovat puutteelliset eivätkä sen vuoksi anna oikeata kuvaa hankintamyyntien kantohinnoista. Ennen kaikkea näissä laskelmissa on tilintarkastajien mielestä vailinaisuutta siinä suhteessa, ettei niissä oteta huomioon hankintaan sidottujen varojen korkoja, ei omaisuuden kuoletuksia eikä veroja.

Joka tapauksessa on valvottava, sanovat tilintarkastajat v. 1943, »ettei valtion metsävaroja, maamme arvokkainta kansallisomaisuutta, vastaisuudessa enää, kuten tähän saakka laajassa mitassa on tapahtunut, ilman pakottavia syitä luovuteta mitättömän alhaista korvausta vastaan, saatikka korvauksetta».

Lähinnä juuri näihin tilintarkastajien lausuntoihin nojaten valtioneuvosto asetti vuoden 1946 alkupuolella komitean tutkimaan näitä asioita. Tarkemmin mainiten oli komitean selvitettävä, kumpi myyntitapa, pystymetsän myynti vaiko hankintamyynti yleensä olisi edullisempi puita myytävässä valtion metsistä. Komitean puheenjohtajaksi kutsuttiin pääjohtaja M. Lappi-Seppälä ja jäseniksi henkilöitä eri piireistä, mm. yksi valtion tilintarkastaja, yksi jäsen revisiolaitoksesta jne. Kun komitea, joka otti nimekseen valtion metsäkauppakomitea, on äskettäin (lokakuussa) 1947 saanut työnsä päätökseen, herättänevät mielenkiintoa ne tulokset, joihin se on päätenyt metsähallituksen pysty- ja hankintamyynneistä.

Kun metsähallituksen hankintakustannusten laskemisperusteista on arvosteltu siihen tapaan kuin äsken mainitsin, komitea katsoi tehtäväkseen tutkia, millä tavalla metsähallituksen laskelmissa syntyy se hinta, jota sanotaan kantohinnaksi.

Pystymyynneissä saatu hinta esiintyy metsähallituksen tilastossa nettöhintana ja sitä pidetään myös sellaisenaan kantohintana. Asiallisesti pystymyynnihinta ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan nettoa sen takia, että sitä laskettaessa ei ole otettu huomioon erinäisiä pystykaupasta aiheutuvia kustannuksia. Ensinnäkin jäävät kaikki leimauskustannukset, kuten apumiesten palkat, työtä johtavan metsänhoitomiehen matka- ja päivärahat samoin kuin hakuun aikana maksetut valvontakustannukset huomioon ottamatta. Myöhemmin puita luovutettaessa, etenkin kuutiojalkakaupalla, aiheutuu kustannuksia puiden mittaamisessa. Nämäkin menot jäävät pystymyynnihinnan kantohinnasta pois, koska ne maksetaan erikokoiselta leimaus-, kuutioimis- ja luovutusmomentilta. Lisäksi on huomattava, että pystykauppojen kantohintaa laskettaessa jäävät kokonaan pois hoitoalueen metsänhoitajien ym. palkkausmomentilta maksetut palkat siltäkin ajalta, jonka he ovat käyttäneet pystymyynneistä johtuviin tehtäviin.

Hankintakaupassa kantohinta syntyy siten, että myynnihinnasta vähennetään hankintakustannukset. Kustannusten laskemista varten on annettu hyvin yksityiskohtaiset ohjeet ja niiden mukaan merkitään hankintojen menopuolelle yleensä kaikki hankinnoista välittömästi johtuvat menot niihin luettuina myös suuri määrä johtohenkilökunnan palkkamenoja, matkakustannuksia jne. Lisäksi pannaan hankintoja rasittamaan eräät keskusvirastossa ja piirikuntakonttorissa esiintyvät yleisluontoiset menot. Sitävastoin ei hankintakustannuksiinkaan lasketa metsähallinnon vakinaisen henkilökunnan palkkausmomentilta maksettuja palkkoja. Tässä kohden hankinta- ja pystymyynnit ovat siis aivan samassa asemassa, jonka vuoksi siitä ei synny eroa eri kauppatavoilla myytyjen tavaroiden kantohintojen suhteeseen.

Mitä tulee hankintatoiminnassa käytetyn omaisuuden kuoleuksiin, niin niistä näyttää olevan harhakäsityksiä. Komitea on todennut, että met-

sähallituksen hankintakustannuslaskelmissa kaikki hankintamäärärahoilla ostettu kalusto, niillä rakennetut usein hyvin kalliit työväen asunnot jne. kuoletetaan asianomaisessa järjestyksessä, usein yhdellä kertaa, vaikka kustannukset sen johdosta nousevat ja alentava suhteettomasti sen kertaisia kantorahoja.

Valtion metsätaloudesta ei tietenkään makseta tavallisessa mielessä valtion veroja. Sensijaan kunnallis- ja kirkollisveroja valtio maksaa samojen perusteiden mukaan kuin muutkin metsänomistajat. Verot ja muut maksut metsämaista huomataan metsähallituksen kirjanpidossa kantohinnoissa näkymättöminä yleismenoina. Komitean käsityksen mukaan niitä ei saateta edes osapuolille jakaa eri hankintojen osalle eikä ottaa huomioon kantorahalaskelmissa. Kun veroja ei oteta lukuun myöskään pystymyyntien kantohinnassa, eivät nekään aiheuta eroa eri myyntitavoilla saatujen kantohintojen suhteessa.

Kun on vaadittu, että metsähallituksen on otettava huomioon liikepääoman korot kantohintalaskelmissaan, niin on tarkoituksena ollut saada nämä laskelmat samanlaisiksi kuin ne ovat yksityisissä yrityksissä. Jos kerran korkoja lasketaan, niin tasapuolisuuden vuoksi on laskettava ei vain korkomenot, vaan myös mahdolliset korkotulot. Niinikään on pidettävä kohtuullisena, että metsähallitus saa, kuten on laita yksityisissä likeyrityksissä, vapaasti käytellä varojaan vuoden loppuun, jolloin ne tilinpäätöksen yhteydessä siirretään valtion yleiseen käyttöön.

Korkoasioista puhuttaessa ei ehkä ole huomattu, että metsähallitus puutavaraa ja metsää myydessään vaatii puolet kauppahinnasta tai mikuun 31 p:nä ja loput elokuun 31 p:nä. Tällä tavalla se saa ostajilta niin paljon varoja, että pystyy operoimaan omilla rahoillaan suurimman osan vuotta, vieläpä luovuttamaan varoja valtion muihin tarkoituksiin.

Metsäkaupakkomitean pyynnöstä suoritettiin metsähallituksessa laskelmia siitä, minkälaiseksi sen liiketoiminnan »korkotase» muodostuisi, jos huomioon otettaisiin sekä korkotulot että korkomenot. Tulos osoitti k o r k o t u l o j a useita miljoonia markkoja vuodessa, eikä pelkkien hankintojenkaan osalta korkomenoja. Sen vuoksi komitean mielestä metsähallituksen hankintakustannukset eivät korkojen takia ole ainakaan liian pienet, pikemmin päinvastoin.

Kaiken kaikkiaan tuli komitea näissä tutkimuksissaan sellaisiin tuloksiin, etteivät sen mielestä metsähallituksen hankintamyyntien kantohintalaskelmat pystymyyntien vastaaviin laskelmiin verrattuna vie harhaan johtaviin tuloksiin.

Ryhtyessään sitten selvittämään kysymystä siitä, kumpi myyntitapa on edullisempi komitean tuli kiinnittää huomiota lähinnä kahteen seikkaan:

1. kumpi myyntitapa on antanut paremman kantohinnan, ja
2. mitä muita mahdollisia etuja eri myyntitavoilla saattaa toisiinsa verrattuna olla.

Ensimmäisen kysymyksen selvittämiseksi ei tietenkään ollut muuta mahdollisuutta kuin laskea sekä pysty- että hankintamyynteissä saadun kantorahan suuruus.

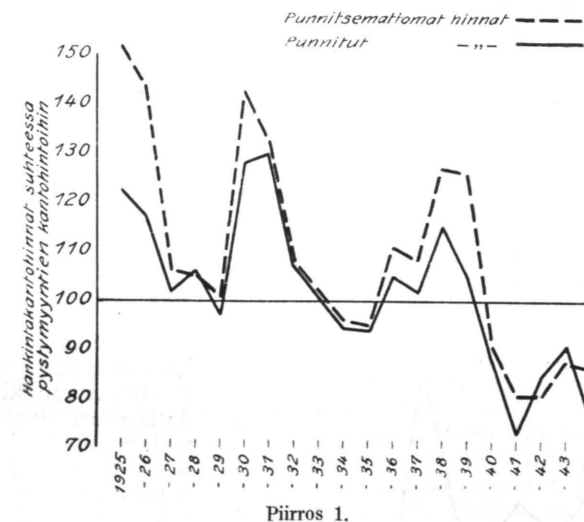
Kun olosuhteet metsätalouden alalla yleensä ja valtion metsätaloudessa erikoisesti hyvin paljon vaihtelevat, ei katsottu voitavan tyytyä vain enemmän tai vähemmän satunnaiseen aineistoon, vaan päämääränä oli hankkia niin laaja aineisto, etteivät siinä poikkeustapaukset puoleen tai toiseen pääsisi vaikuttamaan häiritsevästi keskiarvoihin. Sen takia on aineistoksi otettu yleensä *kaikki* metsähallituksen tärkeimpien tavaralajien pysty- ja

hankintamyyntit. Toisaalta on kuitenkin pidetty silmällä, että eri ryhmät tavaralajiensa puolesta olisivat mahdollisimman »puhtaita». Esim. järeitten puitten ryhmästä on jätetty pois kaikki erikoistavarat, kuten pylväät, paalut, ratapölkkyt yms., joten ryhmä on saatu käsittämään vain tavalliset sahapuut tai -tukit jne.

Alueittaisesti on tulokset laskettu piirikunnittain, mutta tässä ei ole tilaisuutta esittää muuta kuin koko maata koskevat keskimäärät.

### KANTOHINTOJEN VERTAILUA HAVUPUUTUKIT KOKO MAA

Pystymyyntien kantohinta = 100



Piirros 1.

Piirros 1 esittää sahapuiden ja sahatukkien kantohinnan eroja. Hinnat siinä eivät näy markkamääräisinä, vaan suhteellisina lukuina. Niitä laskettaessa on mittana käytetty pystymyyntien kantohintoja sillä tavalla että ne on merkitty luvulla 100 ja sitten on laskettu hankintakantohinnat suhteessa siihen.

Piirroksessa on kaksi keskiarvosarjaa, punnitsemattomien ja punnittujen kantohintojen sarjat. Edellisen perustana ovat olleet kantohintamäärät sellaisina kuin ne vuosittain kortistoista saadaan. Punnittuja määriä laskettaessa on pyritty välttämään sitä mahdollista virhettä, mikä voi syntyä siitä, ettei järeätä puuta ehkä ole myyty joka vuosi samassa suhteessa eri kauppatavoilla eri hinta-alueilta. Nyt kysymyksessä olevaan vertailuun ovat punnitut keskimäärät tarkoituksen mukaisemmat kuin punnitsemattomat.

Kuten huomataan, ovat järeitten puitten suhteelliset hinnat vaihdelleet vuosittain hyvin paljon, punnitut määrät hieman lievemmin kuin punnitsemattomat. Mutta se, mikä tässä eniten kiinnittää huomiota, on hankintakantohintojen sijoittuminen 100:lla merkityn hintatason ylä- ja alapuolelle.

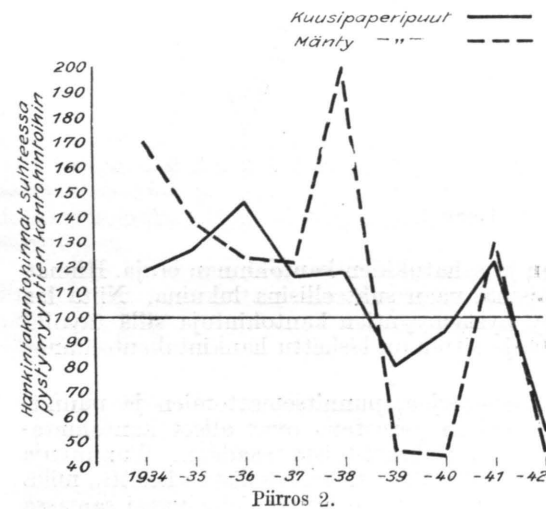
Huomataan kaksi toisistaan selvästi eroavaa ajanjaksoa, rauhan aika, vuodet 1925—39 ja sota-aika, vuodet 1940—44. Edellisenä ajanjaksona järeitten puitten hankintakantohinta on yleensä ollut pystymyynnillä saatuja kantohintoja suurempi. Koko 15-vuotisena ajanjaksona se on ollut vain 3:nä vuonna pienempi ja silloinkin verraten vähän alhaisempi, alle 10 %.

Sensijaan sota-aikana pystymyynneillä on saatu korkeampi kantohinta kuin hankintakaupoilla.

Pinotavarasta on vastaavanlaista vertailua vaikeampaa tehdä kuin järeistä tavarasta sen vuoksi, että sitä on myyty pystyyn suhteellisen vähän. Sellaisia tärkeitä tavaralajeja kuin kuusi- ja mäntypaperipuita sekä kaivospölkkyjä ei esim. Länsi-Suomen piirikunnassa ole monena vuonna myyty lainkaan pystyyn, vaan ovat kaikki olleet hankintoja. Sen vuoksi vertailut pystymyynntien osalta jäisivät jonkin satunnaisen tapauksen varaan ja antaisivat milloin minkilaisia tuloksia.

Jotta kuitenkin saataisiin jonkinlainen käsitys myös pinotavaroitten hintasuhteista, esitän laskelman tulokset Perä-Pohjolan piirikunnasta, jossa pinotavaran pystymyynntejä on ollut vähän enemmän kuin eteläisimmissä piirikunnissa.

#### KANTOHINTOJEN VERTAILUA KUUSI- JA MÄNTYPAPERIPUUT PERÄ-POHJOLAN PIIRIKUNTA Pystymyynnin kantohinta = 100



pystymyynnit, otettiin komiteassa melko yksityiskghtaisesti tarkastettavaksi syyt tällaiseen asiain tilaan. Mm. on kiinnitetty huomiota paitsi hankintakustannusten suuruuteen sellaisenaan myös niiden rakenteeseen.

Hankintakustannuksissa kuten tunnettua merkitsevät vetomatkat hyvin paljon. Sen vuoksi laskelmat oli aina suoritettava kiinteässä suhteessa vetomatkoihin. Tällä tavalla jouduttiin saamaan mielenkiintoisia tietoja keskimääräisistä vetomatkoihin valtion metsissä sotavuosina. Esitän tässä eräitä päätuloksia näistä asioista.

Sikäli kuin piirroksesta ja muista tässä esittämättömistä laskelmista halutaan johtopäätöksiä tehdä, eivät pinotavaran hankinnat rauhan aikana joudu kantohintavertailussa huonommalle puolelle. Sota-aikana on tälläkin kohdalla asian laita päinvastainen. Se, että piirroksessa 2 näkyvä sekä kuusi- että mäntypaperipuiden hankintakantohinta eräänä sotavuonna, v. 1941, on suurempi kuin pystymyynneillä saatu, tuskin vastaa todellisia suhteita. Aineistossa on joutunut jokin erityisen hyvä hankinta tai huono pystymyynnti painamaan suhteettoman paljon.

Kun hankintamyyntit sotavuosina ovat kannattaneet huonommin kuin

Aineisto tässä käsittää kaikki ne metsähallituksen sahapuiden ja sahatukkien kaupat, joista vetomatkasta on saatu selville.

Uittoväyliä on meidän maassamme niin tiheässä, että teoreettinen keskimääräinen vetomatkasta metsästä uittoväylän varteen on eräiden laskelmien mukaan vain vähän päälle 2 km. Kun puita ei tavallisesti voida kuljettaa kaikkien lyhintä tietä rantaan, laskettiin rauhan aikana keskimääräisen vetomatkan käytännössä olleen n. 4 km.

Jos nyt tätä taustaa vastaan tarkastetaan piirroksen esittämiä tuloksia, niin on keskimääräisiä tukkien vetomatkoja pidettävä suhteellisen lyhyinä. Ne eivät yhtenä näkään tässä näkyvänä vuotena ole kohonneet edes 3:een kilometriin. Jos jonkinlainen keskimäärä haluttaisiin laskea, niin se asettuisi suunnilleen 2 1/2 km:n paikkeille. Voidaan siis todeta, että metsähallitus on omalta osaltaan pyrkinyt noudattamaan niitä määräyksiä, joita valtiovaltan taholta sota-aikana annettiin hakkuiden keskittämistä.

Mitä tulee hankintakaupalla ja pystyyn myytyjen järeiden puiden vetomatkoihin, niin piirroksista ilmenee, ettei ainakaan hankintamyyntejä ole asetettu vetomatkoihin suhteen edullisempaan asemaan kuin pystymyynntejä, pikemminkin on asian laita päinvastainen.

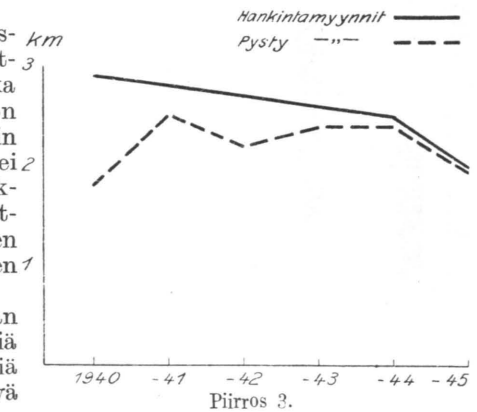
Pinotavaroitten, tässä ovat kysymyksessä halot, vetomatkat ovat olleet hieman pitemmät kuin järeitten puitten, hankintatavaran alle 4 km ja pystykaupalla myytyjen alle 3 km. Näiden tavaroiden kohdalla näyttävät pystymyynnit olleen vetomatkoihin puolesta vielä selvemmin edullisemmassa asemassa kuin järeitten puitten kohdalla.

Tarkastettaessa hankintakustannusten kehitystä markkamääräisinä sotavuosina huomataan niissä yhtämittainen nousu. V:sta 1940 v:een 1944 kohosivat valtion metsistä myytyjen sahatukkien hankintakustannukset keskimäärin koko maassa 103 % ja halkojen kustannukset 91 %. Sitten, kuten tunnettua, nämä kustannukset ovat nousseet vielä jyrkemmin kuin vuosina 1940—44.

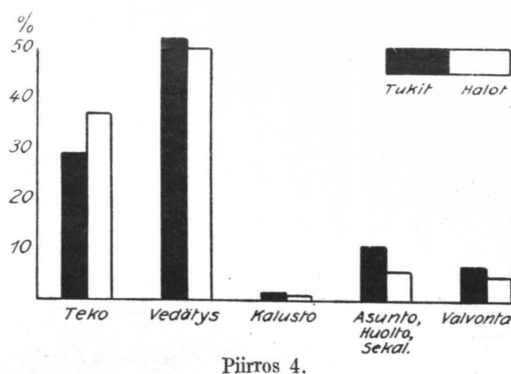
Vastaavanlaista nousua kuin kustannuksissa ei kuitenkaan ole tapahtunut kantohinnoissa. Niinpä hankintasahatukkien kantohinnan nousu v:sta 1940 v:een 1944 oli keskimäärin 26 % ja hankintahalkojen sentään 47 %.

Vaikkakin kustannusten markkamääräisissä on tapahtunut suuria muutoksia sota-aikana, ei samaa ole sanottavana kustannusten rakenteesta, vaan se on koko sota-ajan pysynyt suunnilleen samanlaisena. Sen vuoksi ei ole syytä tarkastaa näiden kustannusten rakennetta koko sota-ajalta, vaan esitetään näytteeksi tulokset vain v:lta 1943, jota nyt kysymyksessä olevien asioiden kannalta voidaan pitää eräänlaisena »keskimääräisenä» sotavuotena. Pinotavaran osalta esitetään näytteeksi halkojen kustannukset.

#### SAHATUKKIJEN KESKIMÄÄRÄISET VETOMATKAT KOKO MAA



SUhteelliset HANKINTA-  
KUSTANNUKSET V. 1943  
KOKO MAA



Piirros 4.

ka eivät suhteellisesti kylläkään ole olleet vielä v. 1943 kovin suuret, ovat tukeilla korkeammat kuin haloilla. Tässä kuvastune se, että tukit ovat olleet suhteellisesti suuremmassa määrässä kuin halot peräisin asumatomilta seuduilta, mistä on ollut seurauksena työväestön asunto- ja huoltomienojen kasvu tukkitöissä. Valvonta, kuten huomataan, on vaatinut suhteellisen vähän kustannuksia, vain 5—7 % kaikista hankintakustannuksista.

Miten sitten on oikeastaan arvosteltava näitä kantohintalaskelmien tuloksia? Asia on sen luontoinen, että rauhan aikaa ja sota-aikaa on käsiteltävä erikseen.

Rauhan aikana on meidän talouselämällemme ollut olennaista jotenkin vapaa hinnan muodostus kaikilla aloilla. Ellei oteta lukuun sitä merkitystä, mikä ostajien mahdollisella rengastumisella on ollut, ovat hinnat raakapuumarkkinoilla järjestyneet suurin piirtein kysynnän ja tarjonnan lakien mukaisesti. Samat seikat, jotka rauhan aikana ovat olleet ominaisia yleensä maamme metsätaloudelle, ovat tietenkin ilmenneet myös valtion metsätaloudessa.

Sen vuoksi metsähallituksen toimintaa voidaan komitean mielestä parhaiten arvostella rauhan ajan vapaissa oloissa.

Kuten edellä on osoitettu, tärkeimpien tavaralajien hankintamyynnit rauhan aikana eivät suinkaan ole jääneet pystymyynneissä jälkeen, päinvastoin voidaan todeta, että hankintamyynnit ovat keskimäärin antaneet korkeammat kantohinnat kuin pystymyynnit.

Saatetaan kysyä, mistä sitten johtuu, että monella taholla, jopa metsähallinnon omien ammattimiesten keskuudessa on jo rauhan aikoina esitetty täysin päinvastaisia käsityksiä hankintojen kannattavuudesta. Epäilemättä asia saa selityksensä siitä, että on ryhdytty yleistämään yksityisiä tai suhteellisen harvoja tapauksia, joissa hankinnalla ei ole saatu hyviä tuloksia koko metsähallituksen monia satoja työmaita koskeviksi. Tällaisia asioita ei kuitenkaan ole arvosteltava yksityisten tapausten perusteella, vaan on johtopäätökset tehtävä kokonaistulokseen nojautuen. Ja tulos rauhan ajalta on se, että vaikkakin metsähallitus sen aikaisessa hankintatoiminnassa on silloin tällöin joutunut kärsimään tappiota, voittopuoli on silti ollut painavampi. Positiivinen kokonaistulos on tärkeämpi kuin negatiiviset osatulokset.

Näitä kustannuksia arvosteltaessa on muistettava, että ne vastaavat vain komitean laskemia vetomatkoja, eikä niitä sen vuoksi voida yleistää kaikkia hankintoja koskeviksi.

Tukkien ja halkojen kustannusten rakenteessa on tiettyjä eroja. Mm. näyttää halkojen teko tulleen suhteellisesti kalliimmaksi kuin tukkien, mikä yleensä lieneekin käytännössä asianlaista. Molempien tavaroiden vedätyksen osuus näyttää olleen suunnilleen samaa suuruusluokkaa. Sensijaan asunto, huolto ja sekalaiset kustannukset, jotka

On tietenkin perusteltua aihetta väittää, ettei tapauksissa, joissa hankintamyynneillä saatu kantohinta on ollut alhaisempi kuin olisi saatu pystymyynneillä, ole valittu valtiolle edullisinta kauppamuotoa. Luonnollisesti on yhtä hyvin perusteltu päinvastainen päätelmä. Milloin pystymyynni on antanut alhaisemman kantohinnan kuin hankintamyynni olisi antanut vastaavanlaisissa oloissa, puut olisi pitänyt myydä hankintakaupalla.

Mitä tulee sota-aikaan niin on muistettava, että valtion enempää kuin muidenkaan metsänomistajain metsänmyyntejä ei sota-aikana ole voitu hoitaa samanlaisen taloudellisen vapauden merkeissä kuin rauhan aikana, vaan aivan poikkeuksellisissa, kaikelle säännöstelylle luonteellisissa oloissa.

Nämä asiat ovat kaikille vielä niin tuoreessa muistissa, ettei niihin ole syytä kajota sen enempää. Riittää viittaus esim. halkojen rajahintoihin. Muun puutavaran, ns. ainespuun suhteen ei aluksi seurattu aivan samaa linjaa kuin polttopuun kysymyksessä ollessa, mutta aivan vapaasti ei niidenkään hankinta ja kauppa voineet tapahtua. Puun hinnat nimittäin olivat sotavuosina paljon kiinteämmän kuin rauhan aikoina sidotut kauppasopimuksissa määrättyihin valmiiden tavaroiden hintoihin. Myös välittömämmän puuttu valtiovallalta ainespuun hintakysymyksiin. Sen aloitteesta syntyivät hakkuukaudeksi 1942—43 ns. suositeltavat hinnat. Kysymys siitä, olivatko nämä hinnat myyjä ja ostaja sitovia, jäi epäselväksi. Jonkin verran nämä hinnat saivat tukea valtioneuvoston antamasta hintapäätöksestä, jossa määrättiin, ettei ainespuun hintoja ole koroitettava suositeltavia hintoja korkeammalle. Laajoille piireille jäi vieläkin epäselväksi, mikä merkitys näillä hintapäätöksillä oli, mutta metsähallituksen oli kuitenkin omilla kaupoillaan tulkittava ne sitoviksi. Myöhemmin ainespuun hintakysymyksiä järjesteltiin useampaan otteeseen, kunnes 1945 määrättiin ns. pistehinnat, mikä merkitsi sitä, että myös tärkeimpien ainespuitten hinnat täydelleen säännösteltiin. (Sittemmin, kuten tunnettua, säännöstelystä tällä alalla on kokonaan luovuttu.)

Näiden yleisten, kaikkia metsänomistajia koskevien toimenpiteitten lisäksi on vielä syytä viitata eräisiin nimenomaan metsähallituksen liiketoimintaan sovellettuihin erikoistapauksiin.

Suomelle silloisissa oloissa välttämättömän ulkomaan kaupan ylläpitämiseksi saatiin Saksaan v. 1940 myydyksi suurehko erä selluloosaa ja paperia. Nämä tuotteet Saksa sitoutui ostamaan vain siinä tapauksessa, että sille samalla myytiin 810 000 p-m<sup>3</sup> kuusipaperipuuta. Kun metsähallituksella itsellään ei ollut näin suuria varastoja heti laivattavaksi, sen oli puuttava erä otettava sieltä, missä puita oli, nimittäin metsäteollisuudelta. Tällä tavalla sai metsähallitus teollisuudelta puuta 451 000 p-m<sup>3</sup> ehdolla, että maksaa paperipuuna lainansa myöhemmin. Metsähallitus selvitti lainansa, viimeisen erän vasta v. 1946, mutta hankintakustannusten nousussa tulivat ne puut, joilla laina maksettiin paljon kalliimmiksi kuin teollisuudelta saadut puut. Puiden todelliset hinnat olivat tosin jonkin verran nousseet, mutta se ei auttanut metsähallitusta tässä tapauksessa, koska sen oli kirjattava puut lainausajankohdan hintatason mukaisina. Sen vuoksi näiden puiden, jotka suurimmalta osalta olivat hankintatavaraa, kantohinta jäi alhaiseksi.

Elokuussa 1942 velvoitti valtiovallalta metsähallituksen hakkuukauteen 1942—43 myymään pysty- ja hankintakaupalla 900 000 p-m<sup>3</sup> kuusi- ja mäntypaperipuuta kotimaiselle teollisuudelle. Tämä päätös johtui siitä,

että erinäisten Saksasta tuotavien tärkeiden tavaroiden, etupäässä elintarpeiden tuonnin vuoksi oli Saksalle myytävä selluloosaa n. 300 000 tonnia. Jotta teollisuus olisi voinut antaa takeet tämän määrän toimittamisesta, se asetti ehdoksi mainitun puumäärän saannin valtion metsistä. Tästä 900 000 p-m<sup>3</sup>:n erästä metsähallitus joutui toimittamaan 70 % hankintapuina. Hinta määrättiin kaupan teon aikana vallinneen hintatason mukaisesti, ts. ennen hankintaa. Hankintakustannusten myöhemmin noustessa yli arvioitujen määrien, kantohinta tietenkin jäi vastaavasti alhaisemmaksi kuin arvioissa edellytettiin.

Samantapaisia liiketoimia veloitettiin metsähallitus suorittamaan sodan aikana myös hiiltotoiminnan ylläpitämiseksi.

Samoin on valtiovalta, kuten komitea on todennut, määrännyt metsähallituksen tekemään erinäisiä muitakin epäedullisia kauppoja. Niinpä v. 1942 veloitettiin metsähallitus alentamaan myyntiin tulevien ja jo myytyjen sahapuiden kantohintaa 60 pennillä kuutiojalalta. Vielä niinkin myöhään kuin v. 1945 kiellettiin metsähallitusta korottamasta sahapuiden hintoja siitä huolimatta, että muut myyjät saivat nostaa niitä 10 %.

Puutavaran hintojen jouduttua sodan aikana etukäteen sidotuiksi, ovat työpalkat metsätöissä päässeet liikkumaan väljemmin. Nehän yhtämittaa nousivat, mistä oli seurauksena, että hankintatoiminnassa kalkkyylien tekeminen kävi hyvin epävarmaksi. Metsähallituksen hankintapuut yleensä jouduttiin hakkauttamaan ja vedättämään kokonaan toisenlaisen työpalkkatason vallitessa kuin kaupanteon aikana osattiin ottaa huomioon. Seurauksena oli hankintapuiden kantohinnan alentuminen monessa tapauksessa alle arvioitujen määrien.

Tällainen tulos on aivan luonnollinen silloin, kun työpalkkojen voimakkaan nousun aikana valtion metsäin puut on, voimassa olleiden määräysten perusteella, täytynyt ensin myydä ja vasta sen jälkeen hakata. Vaikka puiden hintakin on ollut nousemassa, se tällaisissa tapauksissa aina on kulkenut ajallisesti työpalkkojen nousun jäljessä. Toisenlaiseksi olisi kantohintatulos muodostunut, jos puut olisi voitu ensin hakata ja vasta sen jälkeen myydä. Silloin hinnannousu olisi kulkenut työpalkkojen nousun edellä ja se olisi koroittanut kantohintoja. Esimerkkinä siitä, mihin tällainen tilanne voi johtaa, mainittakoon tulokset vuodelta 1945. Silloin metsähallituksella oli sattumalta jonkin verran myymättömiä hankintapuubarastoja ja kun kustannuksina saatiin ostajilta periä kantohinnan lisäksi «kohtuulliset hankintakustannukset», muodostui tulos paremmaksi kuin aiemmin. V. 1945 luovutettujen tärkeimpien tavaralajien hankintakantohinnat olivat

kuusipaperipuilla .....	60 %
mäntypaperipuilla .....	8 »
kaivospölkkyillä .....	148 »
haloilla .....	257 »

korkeammat kuin pystymyynneillä saadut kantohinnat.

Myöhäisemmältä ajalta ei komitea ehtinyt saada riittävästi aineistoa kantohintojen vertailemiseksi.

Kun sota-aikana hankintamyynnit antoivat huonomman kantohinnan kuin pystymyynnit, niin tulee mieleen ajatus, ettei olisi pitänyt myydä puuta hankintakaupalla. Asia ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen. Äsken jo oli puhetta tapauksista, joissa metsähallituksella ei ole ollut valinnan varaa, vaan sen oli ryhdyttävä omiin hankintoihin. Sitäpaitsi sodan

aikana puun ottaminen etenkin valtion syrjäisistä metsistä oli työlöä. Komitea on tullut siihen käsitykseen, että metsähallituksen on, voidakseen sotavuosina täyttää luovutusurakkansa edes siinä määrin kuin on tapahtunut, täytynyt käyttää niinhyvinkin hankinta- kuin pystymyynnejä sellaisessa laajuudessa kuin on ollut mahdollista. Metsähallituksen huomautuksiin hankintavaikeuksista määrävällä taholla vastattiin, että puuta on yritettävä saada markkinoille hankintojen huonosta kannattavuudesta huolimatta.

Kysymyksen ollessa metsähallituksen hankintamyynnten kustannuksista sodan aikana, saattaa tulla mieleen sekin ajatus, että kustannukset ovat olleet korkeammat kuin on ollut välttämätöntä, ja että hankintakantohinnat sen vuoksi ovat keskimäärin jääneet alhaisemmiksi kuin pystymyynnit. Tätä asiaa on komitea tutkinut hankkimalla tietoja pystyyn ostajien hankintakustannuksista. Nämä tiedot viittaavat siihen, etteivät metsähallituksen hankintakustannukset ole olleet suuremmat kuin ostajien, pikemminkin on asian laita päinvastainen. Tämän laatuksiin tuloksiin ovat voineet vaikuttaa aineiston epätasaisuudetkin, mutta komitea on kuitenkin taipuvainen näkemään niissä eräitä sota-ajalle ominaisia piirteitä.

Koko sodan ajan ja vielä v:n 1944 Moskovan välirauhan jälkeen joutuivat niinkuin tiedämme, eri yrittäjät ankarasti kilpailemaan metsätyvoimasta. Palkat kyllä olivat »normeerattuja», mutta mahdollisuuksia normien ylittämiseen joko välittömästi tai välillisesti oli. Silloin kuin muut ovat melko väljästi voineet järjestellä ylimääräisiä etuja työläisilleen, metsähallituksen täytyi noudattaa annettuja määräyksiä. Tätä taustaa vastaan on helposti ymmärrettävää, että vaikka metsähallituksen hankintakustannukset nousivat korkeiksi, pystyyn ostajien vastaavat kustannukset kohosivat vielä korkeammiksi.

Komitean mielestä, kuten mainittu, metsähallituksen hankintatoimintaa ei kuitenkaan ole arvosteltava pelkästään numeroilla ilmaistavien kantohintojen perusteella, vaan on otettava huomioon monia muita, numeroilla mittaamattomia yleisluontoisia näkökohtia.

Näitä asioita harkitessaan komitea tuli seuraavanlaisiin tuloksiin.

1. Harjoittamalla metsissään hankintatoimintaa valtio esiintyy maan suurimpana metsätyönantajana. Valtiolla on siten luja ote metsätyömarkkinoihin ja voi se hankintahakkuiden varassa mm. torjua työttömyyttä, milloin sellaista alkaa maassa esiintyä.

2. Sen johdosta, että hankintamyynneissä voidaan helpommin kuin pystymyynneissä ottaa samalla kertaa taloudellisesti talteen kaikenlainen metsästä hakattava puu, mukautuu hankintamyynnit joustavammin kuin pystymyynnit järkipäisen metsänhoidon ja yleensä metsätalouden vaatimuksiin.

3. Metsämieskunnan ammattitaitoa hankintamyynnit ja -hakuut kehittävät paljon enemmän kuin pystymyynnit.

4. Hankintahakkuita järjestämällä tulee hoitoalueitten johtohenkilökunnan työteho vuoden kaikkina aikoina tarkoin hyväksi käytetyksi.

5. Hankintahakkuiden johdosta on valtion metsien puutavaran ostajien lukumäärä lisääntynyt. Sillä on ainakin jossain määrin merkitystä hintoja tarkistavana tekijänä samoin kuin se on ollut vastapainona ostajien mahdolliselle rengastumiselle.

Joskin hankintahakkuilla pystymyynnteihin verrattuna on siis monia etuja, voi pystymyynnit silti yhä vielä olla paikallaan tietyissä oloissa. Eri

myyntimuotojen avulla voi valtio joustavasti harjoittaa kulloinkin edullisimmaksi osoittautuvaa metsäntuotteiden kauppaa. Parhaimmat mahdollisuudet edullisimman myyntitavan valintaan ovat komitean mielestä valtion omilla metsäviranomaisilla.